

الْحَمْدُ لِلَّهِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ

- سرشناسه: سیدباقری، سید کاظم، ۱۳۵۰ -
- عنوان و نام پدیدآور: اندیشه‌های سیاسی اسلام و ایران / سید کاظم سیدباقری.
- مشخصات نشر: قم : مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۹۴.
- مشخصات ظاهری: ۴۰۰ ص.
- شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۹۵-۳۰۸-۱
- وضعیت فهرست نویسی: فیبا
- یادداشت: کتابنامه : ص. ۳۷۵.
- یادداشت: چاپ دوم: ۱۳۹۶ (فیبا)
- موضوع: اسلام و سیاست
- رده بندی کنگره: ۱۳۹۴ الف ۸۸/س BP۲۳۱
- رده بندی دیویی: ۲۹۷/۴۸۳۲
- شماره کتابشناسی ملی: ۴۰۱۲۸۷۳

اندیشه‌های سیاسی اسلام و ایران

سید کاظم سیدباقری

مرکز بین‌المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

اندیشه‌های سیاسی اسلام و ایران

مؤلف: سید کاظم سیدباقری

چاپ دوم: ۱۳۹۶ش / ۱۴۳۸ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی (ص)

● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۱۹۰۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۳۰۰

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

مراکز فروش:

- ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نش ۱۸ کوچه ۱۸
تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴
دورنگار: داخلی ۱۰۵ - +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۹
- ایران، قم، بلوار محمدامین، سه‌راه سالاریه. تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۲۱۳۳۱۰۶
- ایران، قم، ساختمان ناشران، طبقه سوم، پلاک ۳۰۸. تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۴۲۴۰۲

 <http://buy-pub.miu.ac.ir/>

 <http://pub.miu.ac.ir>

 https://telegram.me/pub_almostafa

 miup@pub.miu.ac.ir

با سپاس از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

سخن ناشر

تحولات اجتماعی و مقتضیات نوپدید دانش‌ها و پدید آمدن دانش‌های نو، نیازهایی را به وجود آورده که پاسخ‌گویی به آن، ایجاد رشته‌های تحصیلی جدید و تربیت افراد متخصص را ضروری می‌نماید. از این رو کتاب‌های آموزشی نیز باید با توجه به این دگرگونی‌ها تألیف شود.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه‌چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

از طرفی بالندگی مراکز آموزشی در گرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و به‌روز کردن آن‌ها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه نشاط علمی مراکز آموزشی را در پی دارد.

در این بستر، حوزه‌های علوم دینی به برکت انقلاب شکوهمند اسلامی، سالیانی است که در اندیشه اصلاح ساختار آموزشی و بازنگری متون درسی‌اند. «جامعة المصطفیٰ ﷺ العالمية» به‌عنوان بخشی از این مجموعه که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

«مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ» با قدردانی و سپاس از فاضل ارجمند جناب آقای سید کاظم سیدباقری مؤلف کتاب اندیشه‌های سیاسی اسلام و ایران و تمام عزیزانی که در تولید این اثر همیاری و همفکری داشته‌اند، آن را به جویندگان فرهنگ و اندیشه ناب اسلامی تقدیم می‌کند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ ﷺ

مقدمه پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

﴿ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ﴾

قرآن، به قلم و آنچه از آن تراوش نماید سوگند یاد کرده است و علم را به ذات خود شرافت‌مند و فخیم دانسته و از باب، تا محراب کائنات را سراسر، میدان حضور علم و عالم و معلوم خوانده است.

از این رو حقیقت‌مداری اصیل‌ترین و زیباترین راز هستی و حقیقت‌طلبی ماندگارترین و برترین گرایش آدمی است.

داستان پر رمز و راز حقیقت‌جویی بشر، سرشار از تکاپوی مجاهدان و عالمانی است که در مصاف بین حق و باطل، سربلندی و شرافت ذاتی حق را نمایان ساخته‌اند.

علم برخاسته از سیرت پاک و عقل سلیم، در پرتو انوار آسمانی وحی، هم به فرد، کمال انسانی، عظمت روحی و تعالی معنوی بخشیده، فکر، اندیشه و خیال او را به پرواز درمی‌آورد و هم سعادت جامعه را تأمین کرده، و سطح آن را به جامعه‌ای نمونه و پیشرو ارتقا بخشد. کوتاه نگری است اگر فرد و جامعه‌ای به دنبال عزت، استقلال، امنیت، سعادت و سربلندی مادی و معنوی باشد، اما آن را

در مسیری غیر از حقیقت‌طلبی، علم‌اندوزی و حکمت‌مداری جست‌وجو کند. انقلاب سراسر نور اسلامی ایران اعتلای کلمه الله و برپایی تمدن جهانی اسلام را فرا روی بشر قرار داده و فروپاشی و افول تمدن‌های پوشالی غرب و شرق را نوید داده است، با اندیشه فقاهتی در اداره حکومت و نظریه مرفعی «ولایت فقیه»، طرازی از مسئولیت‌ها و مأموریت‌های حوزه‌های علمیه و روحانیت را عرضه کرد که امید و نشاط را نه تنها برای شیعیان و مسلمانان، بلکه برای تمامی آزادی‌خواهان و حق‌طلبان سراسر جهان به ارمغان آورده است. در این راستا، رهبر فرزانه انقلاب (مدظله) با عزمی راسخ و تلاشی سترگ، همچون پیر و مراد خود خمینی کبیر رحمه‌الله، بر حرکت فراگیر و بسیج همه توان‌مندی‌ها و اراده‌ها جهت تحقق جنبش نرم‌افزاری و نهضت تولید علم و تحول در علوم انسانی و نیز یافتن راه‌های میان‌بر و دانش‌فزا، تأکید ورزیده و پیشرفت این مهم را راهبری و رصد می‌کنند.

جامعة المصطفی رحمه‌الله العالمية، نمادی درخشان از این رسالت جهانی و همت بین‌المللی انقلاب اسلامی است که بار مسئولیت تربیت مجتهدان، عالمان، محققان، متخصصان، مدرسان، مبلغان، مترجمان، مربیان و مدیران پارسا، متعهد و زمان‌شناس را بر دوش داشته و با تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی و قرآنی و گسترش مبانی و معارف اسلامی، به نشر و ترویج اسلام ناب محمدی رحمه‌الله و معارف بلند و تابناک مکتب اهل بیت علیهم‌السلام همت می‌گمارد.

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی رحمه‌الله نیز که مهمترین و گسترده‌ترین مجموعه پژوهشی المصطفی رحمه‌الله است، بومی‌سازی و بازتولید اندیشه دینی معاصر متناسب با نیازها و اقتضائات عرصه بین‌الملل، تبیین، تولید و تعمیق اندیشه دینی، گشودن افق‌های نوین فکری و معرفتی در دنیای معاصر، پاسخ‌گویی به مسائل و شبهات

فکری و معرفتی مخاطبان و تأمین و تدوین متون و منابع درسی و کمک درسی به‌ویژه با رویکرد اسلامی‌سازی علوم و پشتیبانی علمی از فعالیت‌های سازمانی المصطفی ﷺ را از جمله مأموریت‌ها و رسالت‌های خود می‌داند.

اثر علمی پیش روی نیز که به همت مؤلف محترم جناب آقای سید کاظم سید باقری، برای دوره کارشناسی رشته معارف اسلامی و علوم سیاسی به‌عنوان متن درسی تهیه و تدوین شده است، در چارچوب همین اهداف و برنامه‌های پژوهشگاه، مبتنی بر نیازهای بین‌المللی صورت پذیرفته و در اختیار خوانندگان محترم قرار گرفته است.

در پایان ضمن ارج نهادن به تلاش‌های خالصانه مؤلف محترم، از مجموعه دست‌اندرکاران محترم آماده‌سازی و انتشار این اثر ارزشمند، بویژه همکاران محترم مرکز بین‌المللی نشر و ترجمه المصطفی ﷺ و همه عزیزانی که به نحوی در تدوین و انتشار آن نقش داشته‌اند، قدردانی و تشکر به عمل می‌آید.

با احترام

دفتر تدوین متون درسی

پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ

فهرست

درآمد.....	۱۷
مقدمه.....	۱۹
۱. ضرورت و اهمیت.....	۱۹
۲. هدف تحقیق و کاربرد آن.....	۲۰
۳. روش تحقیق.....	۲۰
۴. نوآوری‌ها.....	۲۱
۵. ساماندهی فصول.....	۲۲
درس اول: کلیات و تمهیدات نظری.....	۲۳
۱. تبیین مفاهیم.....	۲۴
۱ - ۱. قدیم و جدید.....	۲۴
۲ - ۱. سیاست.....	۲۴
۳ - ۱. سیاست اسلامی.....	۲۵
۴ - ۱. اندیشه سیاسی.....	۲۵
۲. روش و چارچوب نظری.....	۲۶
درس دوم: اصول راهبردی دولت نبوی.....	۳۱
۱. حاکمیت ارزش‌های دینی.....	۳۲
۲. مشروعیت الهی قدرت.....	۳۵

۳. عدالت‌محوری..... ۳۷.
۴. قانون‌محوری..... ۴۰.
- درس سوم: نظام سیاسی امامت، ماهیت و سرشت..... ۴۷.
۱. دلایل ساخت معرفتی اندیشه سیاسی شیعه..... ۴۹.
- ۱ - ۱. دلایل عقلی..... ۴۹.
- ۱ - ۱ - ۱. قاعده لطف..... ۵۰.
- ۲ - ۱ - ۱. قبح ترجیح بلامرجح..... ۵۱.
- ۲ - ۱. دلایل نقلی..... ۵۲.
- ۱ - ۲ - ۱. آیه ولایت..... ۵۴.
- ۲ - ۲ - ۱. آیه مباحله..... ۵۶.
- ۳ - ۲ - ۱. حدیث غدیر..... ۵۷.
- ۴ - ۲ - ۱. حدیث ثقلین..... ۶۰.
- ۵ - ۲ - ۱. حدیث منزلت..... ۶۲.
۲. اصول اندیشه سیاسی شیعه..... ۶۴.
- ۱ - ۲. امامت..... ۶۴.
- ۲ - ۲. ولایت..... ۶۷.
- ۳ - ۲. عدالت..... ۷۱.
- ۴ - ۲. انتظار..... ۷۴.
- درس چهارم: نظام سیاسی خلافت، ماهیت و سرشت..... ۸۳.
۱. عناصر شکل‌دهنده اندیشه سیاسی اهل سنت..... ۸۴.
- ۱ - ۱. عدم وجود نص بر خلافت..... ۸۵.
- ۲ - ۱. مشروعیت غیرالهی خلافت..... ۸۷.
- ۳ - ۱. اجماع..... ۸۸.
- ۴ - ۱. عدالت صحابه..... ۹۰.
۲. اندیشه سیاسی خوارج، مرجئه، معتزله و اشاعره..... ۹۴.
- ۱ - ۲. خوارج..... ۹۴.
- ۲ - ۲. مرجئه..... ۹۹.
- ۳ - ۲. معتزله..... ۱۰۴.

۴ - ۲. اشاعره.....	۱۰۸
درس پنجم: اندیشه‌های کلامی - سیاسی.....	۱۱۷
۱. اندیشه‌های کلامی - سیاسی قدیم.....	۱۱۸
۱ - ۱. اندیشه‌های کلامی - سیاسی شیعه.....	۱۱۸
۲ - ۱. اندیشه‌های کلامی - سیاسی اهل سنت.....	۱۲۱
۲. اندیشه‌های کلامی - سیاسی جدید.....	۱۲۴
۱ - ۲. اندیشه‌های کلامی - سیاسی شیعه، دوره جدید.....	۱۲۵
۱ - ۱ - ۲. تبیین رابطه میان دین و دولت.....	۱۲۶
۲ - ۱ - ۲. جامعیت دین.....	۱۳۱
۳ - ۱ - ۲. ضرورت حاکمیت الهی.....	۱۳۴
۴ - ۱ - ۲. مردم‌سالاری دینی.....	۱۳۶
۲ - ۲. اندیشه‌های کلامی - سیاسی اهل سنت، دوره جدید.....	۱۳۹
۱ - ۲ - ۲. تلاش برای بازسازی خلافت.....	۱۳۹
۲ - ۲ - ۲. هماهنگ‌سازی دین با حاکمیت مردمی.....	۱۴۲
درس ششم: اندیشه‌های فقهی - سیاسی شیعه، دوره قدیم.....	۱۴۹
۱. تبیین مفاهیم.....	۱۵۰
۲. تطورات فقه سیاسی شیعه.....	۱۵۲
۳. آموزه‌های عمده فقه سیاسی شیعه.....	۱۵۵
۱ - ۳. نیابت عام فقیهان.....	۱۵۵
۲ - ۳. عدالت - ولایت‌گرایی.....	۱۶۱
۳ - ۳. تقیه.....	۱۶۵
درس هفتم: اندیشه‌های فقهی - سیاسی شیعه، دوره جدید.....	۱۷۳
۱. اندیشه‌های فقهی - سیاسی در نظریه مشروطه اسلامی.....	۱۷۵
۲. اندیشه‌های فقهی - سیاسی در نظام جمهوری اسلامی.....	۱۸۴
۱ - ۲. توجه به ظرفیت‌های فقه سیاسی.....	۱۸۵
۲ - ۲. عنصر زمان و مکان و فقه پویا.....	۱۸۶
۳ - ۳. مصلحت نظام.....	۱۸۸
۴ - ۳. بازسازی و اجرایی کردن نظریه ولایت فقیه.....	۱۹۲

- ۵ - ۳. فقه در مسند قانون‌گذاری ۱۹۷
- ۶ - ۳. فقه و تنظیم روابط خارجی دولت اسلامی ۲۰۰
- درس هشتم: اندیشه‌های فقهی - سیاسی اهل سنت، دوره قدیم ۲۰۵
- ویژگی‌های عمده اندیشه‌های فقهی - سیاسی اهل سنت در دوره قدیم ۲۰۶
۱. روی‌آوری به روش اجتهاد و انسداد آن ۲۰۶
۲. امنیت - خلافت‌گرایی ۲۰۸
۳. واقع‌گرایی ۲۱۲
- درس نهم: اندیشه‌های فقهی - سیاسی اهل سنت، دوره جدید ۲۲۳
- ویژگی‌های عمده اندیشه‌های فقهی - سیاسی اهل سنت، دوره جدید ۲۲۵
۱. بازخوانی آموزه مشورت ۲۲۶
۲. بازخوانی جایگاه اجتهاد ۲۲۸
۳. توجه به تجارب دیگران ۲۲۹
- درس دهم: اندیشه‌های فلسفی - سیاسی قدیم ۲۳۵
۱. تبیین مفاهیم ۲۳۶
- ۱ - ۱. فلسفه سیاسی ۲۳۶
- ۲ - ۱. فلسفه سیاسی اسلامی ۲۳۷
۲. روش فلسفه سیاسی ۲۳۸
۳. مکاتب فلسفه سیاسی ۲۳۸
- ۱ - ۳. فلسفه سیاسی مشاء ۲۳۹
- ۲ - ۳. فلسفه سیاسی اشراق ۲۴۰
- ۳ - ۳. فلسفه سیاسی متعالیه ۲۴۲
- درس یازدهم: آموزه‌های بنیادین فلسفه سیاسی اسلامی ۲۴۹
۱. مدینه فاضله ۲۵۰
۲. سعادت‌گرایی ۲۶۰
۳. رهبری و هدایت جامعه ۲۶۲
۴. همراهی سیاست با شریعت ۲۶۶
۵. حاکمیت عادلانه ۲۶۹

۶. انسان دارای اختیار.....	۲۷۱
درس دوازدهم: اندیشه‌های فلسفی - سیاسی جدید.....	۲۷۷
آموزه‌های عمده فلسفه سیاسی جدید.....	۲۷۸
۱. همراهی عدالت و آزادی.....	۲۷۹
۲. قانونمندی.....	۲۸۳
۳. رعایت حقوق شهروندی.....	۲۸۵
۴. مدیریت جامعه به سوی کمال.....	۲۸۶
درس سیزدهم: اندیشه‌های اجتماعی - سیاسی.....	۲۹۱
۱. اندیشه‌های اجتماعی - سیاسی قدیم.....	۲۹۲
۱ - ۱. همراهی نهاد دین و سیاست.....	۲۹۳
۲ - ۱. تحلیل واقع‌بینانه دشواری‌های اجتماعی.....	۲۹۷
۲. اندیشه‌های اجتماعی - سیاسی جدید.....	۳۰۳
۱ - ۲. عمومی شدن اندیشه‌های نو.....	۳۰۵
۲ - ۲. استبدادستیزی.....	۳۰۸
۳ - ۲. در جست‌وجوی توسعه بومی.....	۳۱۰
۴ - ۲. توجه به توانمندی‌های مذهب.....	۳۱۱
۵ - ۲. اصلاح‌طلبی.....	۳۱۲
۶ - ۲. مسئولیت اجتماعی.....	۳۱۵
درس چهاردهم: اندیشه‌های عرفانی - سیاسی.....	۳۲۱
۱. تبیین مفاهیم.....	۳۲۲
۱ - ۱. عارف.....	۳۲۲
۲ - ۱. عرفان.....	۳۲۳
۳ - ۱. عرفان سیاسی.....	۳۲۳
۲. عرفا و انزوای اجتماعی.....	۳۲۳
۳. اندیشه‌های عرفانی - سیاسی دوره قدیم.....	۳۲۵
۱ - ۳. جوانمردی اجتماعی.....	۳۲۷
۲ - ۳. اعتراض به حاکمان.....	۳۲۸

۳۲۹.....	۳ - ۳. ولایت انسان کامل.....
۳۳۱.....	۴ - ۳. آفت شناسی قدرت.....
۳۳۳.....	۴. اندیشه‌های عرفانی - سیاسی دوره جدید.....
۳۳۳.....	۱ - ۴. جامعه توحیدی.....
۳۳۵.....	۲ - ۴. حضور عرفان در عرصه حاکمیت.....
۳۳۶.....	۳ - ۴. خدمت و مسئولیت عارفانه.....
۳۴۱.....	درس پانزدهم: اندیشه‌های ادبی - سیاسی.....
۳۴۳.....	۱. اندیشه‌های ادبی - سیاسی، دوره قدیم.....
۳۴۴.....	۱ - ۱. بیان ارزش‌های انسانی - الهی.....
۳۴۶.....	۲ - ۱. ولایت و جانشینی علی علیه السلام
۳۴۸.....	۳ - ۱. بیان حماسه کربلا.....
۳۵۱.....	۴ - ۱. عدالت‌جویی و ستم‌ستیزی.....
۳۵۳.....	۵ - ۱. همراهی دین و ملک.....
۳۵۴.....	۲. اندیشه‌های ادبی - سیاسی دوره جدید.....
۳۵۵.....	۱ - ۲. پردازش مفاهیم سیاسی - اجتماعی.....
۳۵۹.....	۲ - ۲. حضور اندیشه مدرن.....
۳۶۰.....	۳ - ۲. طرح نواندیشانه مفاهیم مذهبی.....
۳۶۷.....	خاتمه و برخی نتایج.....
۳۷۵.....	کتابنامه.....